

РОЗДІЛ 4 РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

УДК 332

Ліба Н. С.

Мукачівський державний університет

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПРОМИСЛОВОЇ ПОЛІТИКИ ОБЛАСТЕЙ КАРПАТСЬКОГО ЕКОНОМІЧНОГО РАЙОНУ

За результатами дослідження світового досвіду обґрунтовано необхідність унесення певних змін до моделі інституціональної архітектури регіональної промислової політики Карпатського економічного району з позицій зменшення вертикальної спрямованості управлінської ієрархії. Визначено, що обґрунтування цілей на напрямів розвитку промислового комплексу має відбуватися за активної участі галузевих промислових союзів та об'єднань, урахувати основні пропозиції. Важливо, щоб сформульовані цілі були пов'язані не тільки з вирішенням поточних проблем розвитку комплексу та стосувалися не лише стимулювання діяльності окремих промислових підприємств регіону.

Ключові слова: Карпатський економічний район, регіональна промислова політика, центр розвитку.

Постановка проблеми. Регіональна економічна політика є важливим напрямом регіональної політики, оскільки за допомогою її механізму досягається сталий рівномірний соціально-економічний розвиток усіх регіонів держави. Ураховуючи економічні, історичні, екологічні, географічні та культурні особливості кожної території з обов'язковим поєднанням місцевих та державних інтересів, можливо усунути значні міжрегіональні диспропорції, стимулювати економічний розвиток регіонів та підвищити конкурентоспроможність країни. Сьогодні постає потреба у формуванні та реалізації ефективної регіональної економічної політики, тому досліджувана тема є надзвичайно актуальною [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні основи сучасної регіональної політики досліджували такі відомі українські вчені, як В. Бакуменко, Б. Данилишин, М. Долішній [1], О. Ігнатенко, Р. Калюжний, Ю. Лебединський, С. Мельник, Н. Нижник, Г. Одінцева, В. Олуйко, І. Розпутенко, В. Скуратівський, Л. Шкляр, В. Яцуба, В. Яцюк та ін.

Відаючи належне попереднім науковим здобуткам у цьому напрямі, слід вказати на те, що питання аналізу ефективності організаційного забезпечення реалізації регіональної промислової політики досліджені мало.

Метою статті є внесення певних змін до моделі інституціональної архітектури регіональної промислової політики Карпатського економічного району з позицій зменшення вертикальної спрямованості управлінської ієрархії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження існуючих підходів та принципів формування інституційного організаційного забезпечення реалізації регіональної промислової політики в Україні засвідчує підпорядкованість принципу вертикальної підпорядкованості.

Із цієї позиції інституціональна архітектура регіональної промислової політики в областях Карпатського економічного району може бути представлена так, як показано на рис. 1.

У системі інституцій, діяльність яких спрямована на формування механізму та розроблення

основних інструментів регуляторної діяльності, прослідковується чітка вертикальна модель управління: діяльність органів управління загальнодержавного рівня спрямована на розроблення стратегічних та тактичних напрямів регіональної промислової політики, а діяльність органів управління на регіональному рівні спрямована на уточнення та адаптацію запропонованих напрямів до умов розвитку та стану промислового комплексу регіону. Формування механізму регіональної промислової політики на регіональному рівні здійснюється за результатами моніторингу поточного техніко-економічного та фінансового стану промислового комплексу області й урахування її територіальних особливостей.

В умовах висококонкурентного ринку та зорієнтованості на довгостроковий розвиток, на нашу думку, акцент потрібно робити на науково-технічний та інноваційний потенціал регіону, а також на його ресурсні можливості. Важливим є врахування світових тенденцій науково-технічного та технологічного розвитку основних галузей промислового комплексу регіону.

Об'єднання суб'єктів промислового комплексу регіону не грають важливої ролі у процесі формування механізму регіональної промислової політики. Їхня діяльність спрямована на уточнення та узагальнення інтересів представників окремих галузей промислового комплексу або інтересів окремих соціальних груп і носить індикативний та декларативний характер.

Усунення об'єднань суб'єктів промислового комплексу регіону від процесу ухвалення управлінських рішень, неврахування їхніх інтересів та слабка вмотивованість промислових підприємств щодо виконання рекомендованих напрямів розвитку знижує результативність розроблених регуляторних заходів. На нашу думку, доцільним є внесення певних змін до моделі інституціональної архітектури регіональної промислової політики Карпатського економічного району з позицій зменшення вертикальної спрямованості управлінської ієрархії (рис. 2).

Відповідно до запропонованої моделі інституціональної архітектури, визначення цілей, завдань та

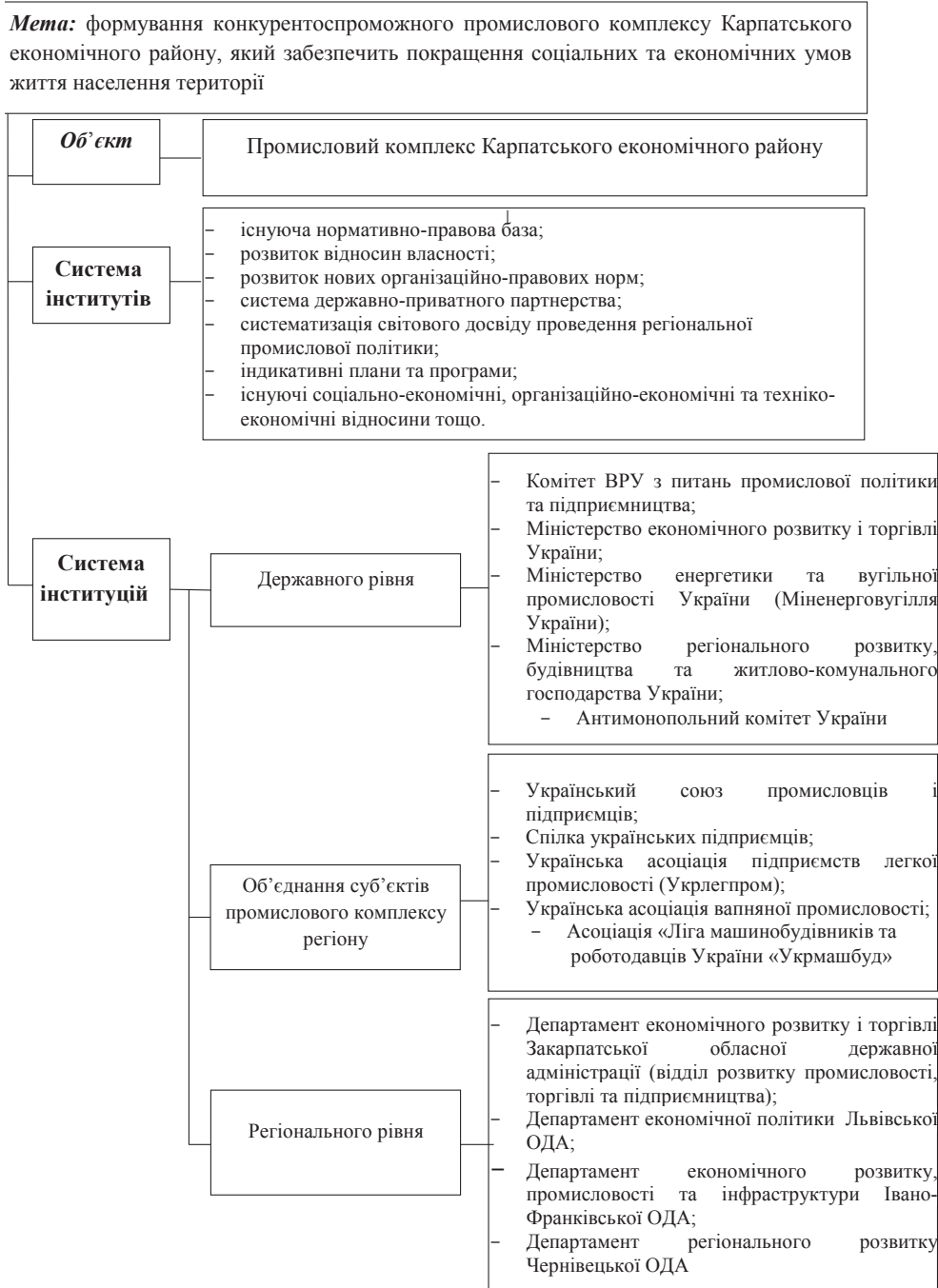

Рис. 1. Модель інституціональної архітектури регіональної промислової політики Карпатського економічного району

Джерело: розробка автора

принципів регіональної промислової політики Карпатського економічного району повинно здійснюватися за результатами комплексного та системного дослідження основних умов розвитку промислового комплексу регіону. Важливим є врахування стратегічних та тактичних цілей державної промислової політики, але ці цілі повинні збігатися з потенційними можливостями промислового комплексу регіону та враховувати основні тенденції науково-технічного та технологічного розвитку.

Обґрунтування цілей на напрямів розвитку промислового комплексу має відбуватися за активної участі галузевих промислових союзів та об'єднань і враховувати основні пропозиції. Важливо, щоб сформульовані цілі були направлені не тільки на вирі-

шення поточних проблем розвитку комплексу та не стосувалися лише стимулювання діяльності окремих промислових підприємств регіону. Визначені цілі та завдання не повинні суперечити цілям довгострокового розвитку, а повинні бути спрямовані на формування конкурентоспроможної промисловості.

Дослідження стратегій розвитку промислового комплексу Карпатського економічного району, запропонованими органами регіонального управління, засвідчує зорієнтованість на коротко- та середньострокову перспективу (2–5 років). Результати вивчення світового досвіду засвідчують, що найбільш результативною є зорієнтованість на більш довгостроковий період, а максимальний економічний ефект досягається у результаті роз-

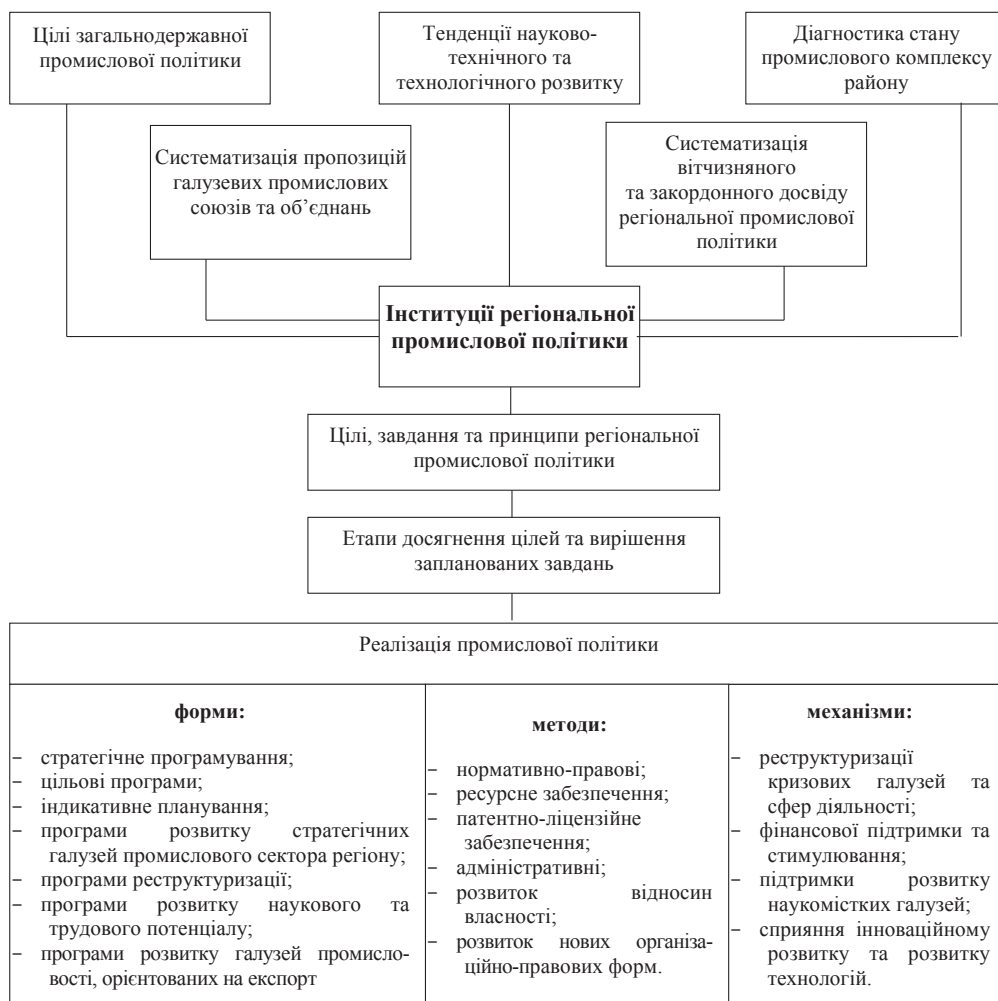

Рис. 2. Уточнена модель інституціональної архітектури регіональної промислової політики Карпатського економічного району

Джерело: розробка автора

роблення довгострокового алгоритму регіональної промислової політики.

На першому етапі – стабілізаційному – основною метою має стати стимулювання зростання обсягів промислового виробництва областей регіону та збереження науково-технічного потенціалу. Протягом цього періоду повинна відбутися структурна та територіальна трансформація промислового комплексу району, зорієнтована на виділення «полюсів зростання» за пріоритетними галузями промисловості. Саме на цьому етапі закладається основа довгострокової промислової політики.

Другий етап регіональної промислової політики – просторовий (мережевий) – повинен ґрунтуватися на визначеній моделі просторової організації території. Для областей Карпатського економічного району важливим є такий структурний елемент забезпечення мережевої організації території, як кластер. На території району можливим є виділення таких провідних кластерних структур: машинобудування; видобуток газу та нафти, їх перероблення; виробництво, перероблення сільськогосподарської продукції та випуск продуктів харчування; легка промисловість; високотехнологічне промислове виробництво. Кожний із зазначених кластерів повинен формуватися та розвиватися за власною моделлю розвитку, яка повинна враховувати галузеві особливості, геопросторове розташування, технологічні особливості, особливості ринків збуту тощо.

Роль органів державного та регіонального управління полягає не тільки у формуванні кластерних ініціатив, які ґрунтуються на глибокому кластерному аналізі розвитку території, а й на активній їх підтримці (від етапу створення (нормативно-правове забезпечення, визначення повноважень основних суб'єктів, координація дій учасників тощо) до етапу активного функціонування (створення мережі забезпечення підприємств у суміжних галузях, організація співробітництва з науковими установами, розвиток системи державно-приватного партнерства)).

На цьому етапі стратегічної регіональної промислової політики важливим є перехід до двоїтого її варіанта:

– загальносистемного (спрямованого на розвиток усього промислового комплексу регіону та формування конкурентоспроможного реального сектора);

– вибіркового (селективного) (спрямованого на пріоритетний розвиток окремих промислових кластерів, які є найбільш вагомими для цієї території та забезпечують максимально ефективне використання її ресурсного потенціалу).

Для областей Карпатського економічного району збереження обох варіантів регіональної промислової політики є важливим, оскільки дозволяє формувати механізми загальносистемного варіанта на рівні окремих областей та забез-

печувати збереження індивідуальних пропорцій розвитку промислового сектора кожної з областей, а на рівні утворених кластерних структур – застосовувати варіант селективного міжрегіонального варіанта промислової політики.

Тип промислової політики та основні механізми її реалізації впливають на результати соціально-економічного розвитку Карпатського економічного району. Переважання напрямів селективного варіанту регіональної промислової політики пов'язане з формуванням на території району опорних промислових територій (своєрідних центрів промислового розвитку).

Поняття «центр розвитку» вперше було запропоноване французьким економістом Ф. Перру. Згідно з теорією Перру, в кожному регіоні можна визначити відповідні «точки росту» – сукупність галузей або навіть окремих підприємств, які забезпечують найбільшу частку в обсязі сукупного промислового виробництва регіону. На думку економіста, економічний розвиток відбувається в межах економічного простору, де розміщено підприємства галузей промисловості, що динамічно розвиваються. Навколо таких територій відбувається накопичення факторів виробництва та супутніх видів економічної діяльності, що призводить до виникнення та подальшого розвитку промислових центрів.

Якщо «точки розвитку» не мають відповідної територіальної прив'язки, то існування «центрів розвитку» пов'язане з «прив'язкою» розвитку окремих галузей промислового виробництва до окремих територій.

Згідно з теорією Перру, регіональний економічний розвиток характеризується нерівномірно. Можна виділити окремі території або навіть населені пункти, розвиток яких характеризується більш високою економічною динамікою. Території, які не належать до центрів розвитку, проте межують із ними або пов'язані транспортними коридорами, відчувають позитивний економічний ефект від перебування з центрами розвитку за допомогою зростання вантажообігу, розвитку інфраструктури, розповсюдження інновацій, розвитку супутніх галузей. Існування центрів розвитку та територій, які знаходяться під позитивним впливом від територіальної близькості до них, формують просторовий каркас розвитку регіону.

На думку російських економістів Б. Ергашева, А. Хашимова, З. Давидова, центри розвитку – це «...концентрація підприємств в окремих зонах, де економічний розвиток, підприємницька активність, інноваційний прогрес відрізняються високою інтенсивністю. Стимулювання створення та розвитку інноваційних підприємств зближує промисловість, наукові розроблення та освіту. Тобто це стимульовані державою територіально-промислові об'єднання з регульованою галузевою структурою» [3].

Згідно з теорією Перру в межах промислового комплексу Карпатського економічного району також можна виділити основні точки росту (провідні галузі промисловості, які забезпечують найбільшу частку у створеній доданій вартості промисловості району (рис. 3)).

Більшість галузей є однаковими для областей

Рис. 3. Основні точки росту областей Карпатського економічного району

Джерело: розробка автора

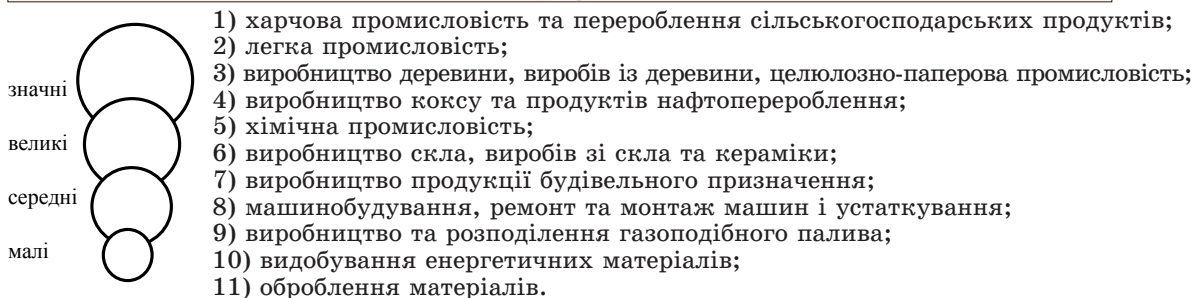
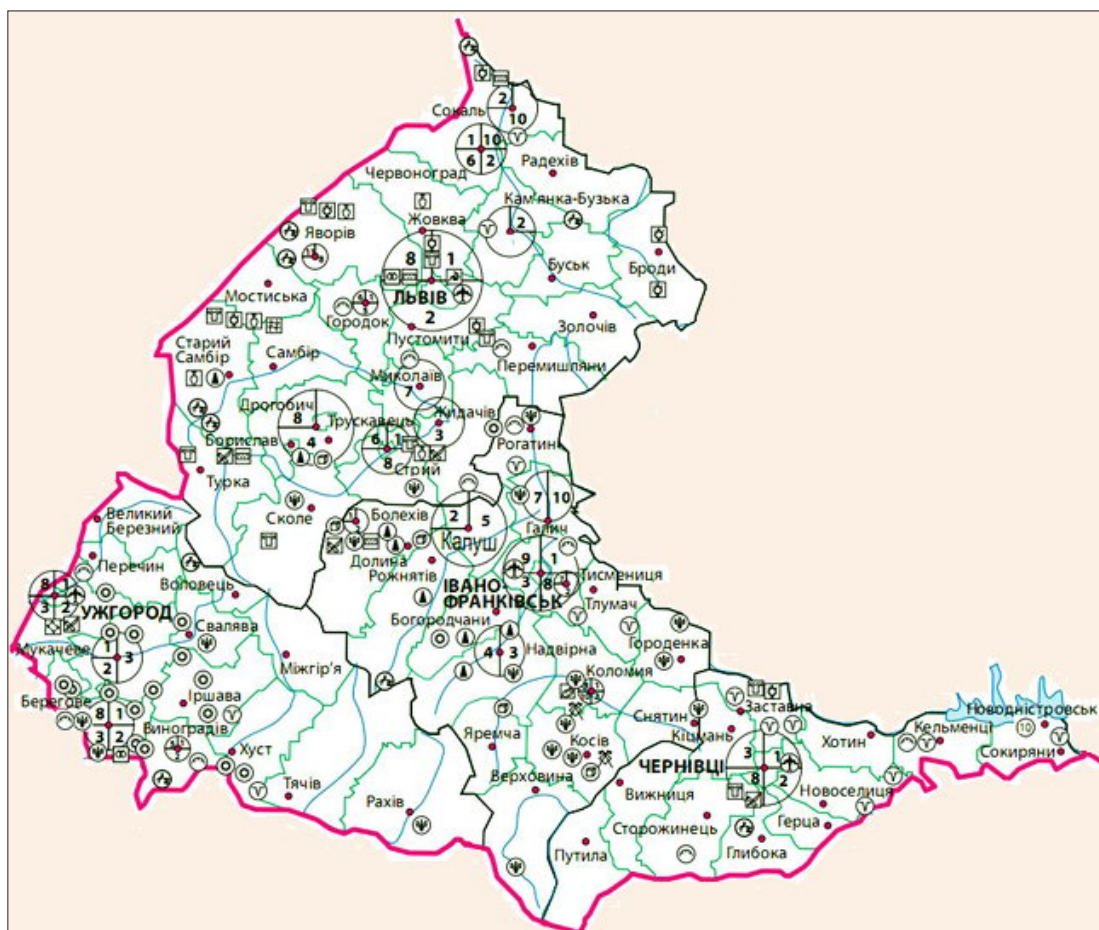

Рис. 4. Основні центри розвитку областей Карпатського економічного району

Джерело: розробка автора

району, що створює можливості для подальшого формування відносин кооперування та співробітництва.

Виділення центрів розвитку на рівні Карпатського економічного району пов'язане з прив'язкою виділених точок росту до відповідних територій. Як видно з рис. 4, більшість центрів розвитку розташована у Львівській та Івано-Франківській областях.

У Львівській області виділяють три важливі промислові центри розвитку:

- м. Львів (машинобудування, харчова та легка промисловість);
- Північний (м. Червоноград (видобуток вугілля, легка промисловість); м. Сокаль (хімічна промисловість); м. Добротвір (електроенергетика));
- Передкарпатський (м. Дрогобич (машинобудування, деревообробка, легка промисловість); м. Самбір (харчова промисловість, машинобудування, легка промисловість, деревообробна промисловість); м. Стрий (машинобудування, харчова і деревообробна промисловість); м. Борислав (нафтовидобувна, легка і хімічна промисловість)).

У Івано-Франківській області можна виділити:

– Івано-Франківський промисловий вузол (м. Івано-Франківськ, м. Тисмениця, смт. Лисець): машинобудування і металообробка, легка і харчова промисловість.

– Калусько-Долинський промисловий вузол (м. Калуськ, м. Долина, смт Вигода, смт Брошнів-Осада): хімічна, нафтохімічна і машинобудівна промисловість.

– Надвірнянський нафтопромисловий район: виробництво продуктів нафтоперероблення та виробництво деревини, виробів із деревини, целюлозно-паперова промисловість.

Закарпатська та Чернівецька області характеризуються нижчим промисловим потенціалом і кількістю та розмірами промислових центрів розвитку є меншими.

У Закарпатській області основними центрами розвитку є м. Ужгород та населені пункти Ужгородського району (харчова, легка та деревообробна промисловості, машинобудування), м. Мукачево

та населені пункти Мукачівського району (харчова, легка та деревообробна промисловості) та м. Берегово (харчова, легка та деревообробна промисловості, машинобудування).

У Чернівецькій області виділяють:

– Чернівецький промисловий вузол (харчова, легка та деревообробна промисловості, машинобудування);

– Новодністровський промисловий вузол (основною спеціалізації якого є енергетичне господарство).

Для промислового сектора економіки Карпатського економічного району можливим є застосування двох шляхів зростання промислового виробництва. Перший – це збільшення кількості крупних промислових підприємств та зменшення величини виробничих витрат за рахунок «ефекту масштабу». Це один з найбільш імовірних варіантів розвитку, для якого важливим є контроль із боку держави за рівнем монополізації галузевого розвитку та результатами економічної діяльності.

Другий варіант полягає у стимулюванні розвитку малого та середнього промислового виробництва на окремих локальних територіях, які нехай

і не забезпечують масштабів виробництва, який можна зіставити з першим варіантом, проте розвиваються не менш ефективно за рахунок більш глибокої спеціалізації.

Висновки. Для промислового сектора економіки Карпатського економічного району можливим є застосування двох шляхів зростання промислового виробництва: збільшення кількості крупних промислових підприємств та зменшення величини виробничих витрат за рахунок «ефекту масштабу»; стимулювання розвитку малого та середнього промислового виробництва на окремих локальних територіях, які нехай і не забезпечують масштабів виробництва, який можна зіставити з першим варіантом, проте розвиваються не менш ефективно за рахунок більш глибокої спеціалізації.

Як у першому, так і в другому варіантах розвиток промислового сектора не відповідає вимогам формування єдиного економічного простору та підтверджує ідею виділення відокремлених центрів розвитку з концентрацією промислових об'єктів у межах відокремлених територіальних утворень.

Список використаних джерел:

1. Долішній М. Регіональна політика на рубежі XX–XXI століть: нові пріоритети. Київ: Наукова думка, 2006. 512 с.
2. Савчук Н. Особливості реалізації економічної політики на регіональному рівні. Ефективність державного управління. 2012. Вип. 32. С. 315–322. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efdu_2012_32_41.
3. Эргашев Б., Хашимов А., Давыдова З. Полюса роста: какими им быть? Экономическое обозрение. URL: <http://www.review.uz/ru/article/175>.

Либя Н. С.

Мукачевский государственный университет

АНАЛИЗ ЭФФЕКТИВНОСТИ ОРГАНИЗАЦИОННОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ РЕАЛИЗАЦИИ РЕГИОНАЛЬНОЙ ПРОМЫШЛЕННОЙ ПОЛИТИКИ ОБЛАСТЕЙ КАРПАТСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЙОНА

Резюме

По результатам исследования мирового опыта обоснована необходимость внесения определенных изменений в модели институциональной архитектуры региональной промышленной политики Карпатского экономического района с позиций уменьшения вертикальной направленности управленческой иерархии. Определено, что обоснование целей в направлении развития промышленного комплекса должно происходить при активном участии отраслевых промышленных союзов и объединений и учитывать их основные предложения. Важно, чтобы сформулированные цели были направлены не только на решение текущих проблем развития комплекса и относились не только к стимулированию деятельности отдельных промышленных предприятий региона.

Ключевые слова: Карпатский экономический район, региональная промышленная политика, центр развития.

Liba N. S.

Mukachevo State University

ANALYSIS OF THE EFFICIENCY OF ORGANIZATIONAL PROVISION OF IMPLEMENTATION OF REGIONAL INDUSTRIAL POLICY OF THE CARPATHIAN ECONOMIC REGION AREAS

Summary

According to the results of the study of world experience, the necessity of making certain changes to the model of institutional architecture of the regional industrial policy of the Carpathian economic region has been substantiated from the point of view of reducing the vertical orientation of the management hierarchy. It is determined that the substantiation of goals for the directions of development of the industrial complex should be carried out with the active participation of industry industrial unions and associations and take into account their main proposals. It is important that the stated goals are not only related to solving the current problems of the development of the complex and do not concern only the stimulation of the activities of individual industrial enterprises in the region.

Key words: Carpathian economic region, regional industrial policy, development center.